

• Ressenyes bibliogràfiques

• Diversos autors

Voldríem obrir en aquest número una petita subsecció per descriure i comentar els treballs que en forma d'article o llibre van apareixent sobre la nostra comarca i poden ser d'interès per als estudiosos, especialment quan es publiquen fora i, en conseqüència, són més difícils de conèixer i localitzar. No és la nostra intenció ser exhaustius, sinó simplement recollir en primer lloc aquelles aportacions que els autors ens facin arribar i, tot i que prioritzarem les més recents, no ens tanquem a referenciar-ne d'altres de més antigues en el temps. Evidentment, ens agradaria poder comptar amb la participació dels nostres socis i col·laboradors, ja que el Centre és de tots i ens cal l'ajuda de tothom perquè el nostre objectiu pugui reeixir amb èxit.

Arxivística

Valentí GUAL VILÀ. *Justícia i terra. La documentació de l'Arxiu de Poblet (Armari II)*. Valls: Cossetània Edicions, 2003, 944 pp.

El col·laborador habitual i membre del Centre d'Estudis Valentí Gual ens ofereix un nou llibre que esdevé una eina molt útil per als estudiosos de les ciències socials. Es tracta de l'inventari d'una part d'un fons documental que desgraciadament es troba dispers i la major part segrestat fora del lloc d'origen (a Madrid). Ens referim a l'arxiu senyorial del monestir cistercenc de Poblet.

En les prop de mil pàgines de l'obra, Gual descriu la documentació que es conserva a l'armari II de l'arxiu de Poblet (distribuïda en 36 calaixos). És la part corresponent als processos criminals, és a dir, els delictes contra les persones i propietats. Els papers són el resultat de l'actuació de la justícia baronial, una competència senyorial del cenobi en els seus territoris, que s'escampaven arreu de Catalunya: la Conca, la Segarra, l'Urgell, l'Alt Camp, les Garrigues i la Noguera.

En total es relacionen prop de 600 processos, més de la meitat dels quals daten dels segles XVI i XVII. Dins les sentències destaca la darrera pena, la mort, entre els anys 1469 i el 1685 se'n dicten vint, executades de la forma habitual, la forca, excepte en un cas en què l'inculpat és degollat.

Qui vulgui seguir les pistes de cada causa podrà aprofundir en temes tan apassionants com el bandolerisme, la història de les mentalitats, la violència en el camp (robatoris i assassinats), la vinguda de gascons del sud de França, d'Occitània. El paper de la dona en una societat desigual, els marginats, l'aprofitament dels recursos naturals com el bosc, les pastures o l'aigua, fonts de riquesa però a la vegada limitades.

Sense oblidar la pressió per recaptar la renda senyorial (delmes), la defensa de drets municipals, la repoblació de pobles abandonats, els efectes de les guerres, en especial de la dels Segadors i la de Successió.

No es tracta d'un llibre d'història, sinó d'un llibre per a fer història, tal com són els instruments de descripció dels arxius; ara bé, la seva atenta lectura ens transporta a unes altres èpoques, a les vivències quotidianes, a la vida i a la mort, talment com un noticiari actual, com la premsa que explica les desgràcies i les coses més terribles que l'home pot arribar a cometre, una mostra que la història es repeteix en alguns aspectes, tot i la distància cronològica.

J. G.

Josep M. T. GRAU PUJOL. "El Patronat Provincial per al foment d'arxius, museus i biblioteques de Tarragona (1939-1945). Una mostra de la política arxivística franquista", *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* (Barcelona) 22 (2004): 311-334.

Relacionat amb la Conca de Barberà es comenten les vicissituds del manuscrit 61 de la Biblioteca Pública de Tarragona, "Les funeràlies dels Reis d'Aragó", que Eduard Toda en nom del Patronat de Poblet restituí a l'arxiu del monestir de Santa Maria de Poblet, tot i les contínues reclamacions que des de Tarragona es feren perquè fos retornat. Referent als protocols notariais anteriors al segle XIX, dels diferents districtes, destaca la sol·licitud que el 1932 l'arxiu d'Hisenda de Tarragona féu perquè fos traslladat a Tarragona en virtut de la legislació vigent, que ordenava que es concentrés a la capital provincial, ordre que no es féu efectiva fins al 1944, quan des de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona s'ingressaren a l'Archivo Histórico Provincial de Tarragona; el fons notarial del partit de Montblanc no retornà al lloc d'origen fins al 2004.

Per una ordre de l'any 1957 els fons dels registres d'hipoteques de Montblanc, Tarragona-Reus i Tortosa (els dos primers iniciats el 1768) també s'ingressaren a l'esmentat Arxiu Històric Provincial de Tarragona, on encara romanen en l'actualitat. L'autor també es fa ressò de diferents fons eclesiàstics (fons parroquials de Vallfogona de Riucorb i la Guàrdia dels Prats) de la Conca conservats en arxius públics de Reus i Tarragona. S'acompanya d'un apèndix.

G. G.

Josep M. T. GRAU PUJOL. "Les fonts fiscals, complement de l'estudi de les col·lectivititzacions. L'exemple de Tarragona", *Cooperació Catalana* (Barcelona) 253 (2003): 19-20.

Exposició de les possibilitats d'investigació a través del fons d'Hisenda de diferents empreses col·lectivitzades durant la Guerra Civil a la demarcació de Tarragona i a la resta de Catalunya (1936-1939); de la Conca destaquen, especialment, les del

ram de l'alcohol, sota el control dels sindicats CNT-FAI. En aquesta nota s'esmenta la de l'Espluga de Francolí.

M. G.

Josep M. T. GRAU PUJOL; Sabí PERIS SERRADELL. *Inventari del fons patrimonial Homdedéu de Riudecanyes (segles XV-XIX)*. Riudecanyes, 2004, 66 pp.

Instrument de descripció d'un fons patrimonial nobiliari del Baix Camp conservat a l'Arxiu Històric Comarcal de Reus. Com és habitual en aquest tipus de fons el seu abast geogràfic, a causa de les polítiques matrimonials i els negocis, s'estén àmpliament, tant pel Camp de Tarragona com les Muntanyes de Prades (Prades, la Mussara), el Priorat, el Penedès. De la Conca i dins la secció de correspondència, trobem cartes de Joan Molins i Salvador Alba, de Montblanc, sobre pagaments de dot (1731-1848). En la secció judicial hi ha un poder del comú de Vallclara a favor de Josep d'Homdedéu (1667).

M. G.

Josep M. T. GRAU PUJOL. "Un notari carlí de Tarragona, a l'Urgell. Nota de la producció documental de Miquel Martí Boronat (1831-1835)", *Urtx* (Tàrrrega) 15 (2002): 231-236.

Aquest notari del primer terç del segle XIX establert a Mont-roig del Camp i Tarragona ciutat s'havia exiliat a França durant el Trienni Liberal (1820-1823), i durant la primera guerra carlina (1833-1840) es refugià a Sitges. La mobilitat d'aquest notari el portarà a actuar professionalment a Vallbona de les Monges (Urgell); entre les escriptures en què actuen conquecs, destaquem un poder del 1831 de les religioses del monestir a Jaume Monfar, de Montblanc. El mateix any hi ha una venda de terra que fa Francesc Casanoves, pagès natural de l'Espluga de Francolí i veí dels Omells de na Gaia. El 1832 hi ha la notícia d'una altra emigrant; es tracta dels capítols matrimonials d'Escolàstica Capdevila Huguet, nada a Pira i resident a Maldà. El 1833 trobem un acte de debitori signat per dos solivellencs, el 1835 en una època de dot intervé un pagès de Belltall, Antoni Manasanc.

G. G.

Josep M. T. GRAU PUJOL; Roser PUIG TÀRRECH. "La memòria del temps. Història del turisme a les comarques tarragonines. Fonts documentals per al seu estudi", *ETC. Estudis de Turisme de Catalunya* (Barcelona) 14 (2004): 36-40.

Detallat seguiment de diferents fons arxivístiques que aporten informació sobre l'evolució del fenomen turístic a la província de Tarragona. Referent a la Conca s'esmenten les diferents guies de Poblet i Montblanc, el Sindicat d'Iniciatives Turístiques de Montblanc (1963/1978), els balnearis de Vallfogona de Riucorb

i l'Espluga de Francolí (el primer fundat el 1901) i, en l'àmbit més local, les diferents fondes i hostals dels pobles. Finalment, es tracta de l'oferta cultural a través dels diversos museus, el degà dels quals a la nostra comarca és el de Montblanc (1958).

G. G.

Història medieval

Josep M. LLOBET I PORTELLA. *Els jueus de Santa Coloma de Queralt segons els protocols notariais de Cervera (1341-1492)*. Santa Coloma de Queralt, 2004, 229 pp.

Publicació de Josep M. Llobet, historiador i professor del Centre Associat de la UNED a Cervera, sobre els jueus de Santa Coloma de Queralt a l'edat mitjana. Aquesta comunitat jueva ja havia estat objecte de diversos estudis, però tots es basaven, sobretot, en documentació del fons notarial de Santa Coloma conservada fins al 2004 a l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT) i avui a Montblanc (ACMO). L'interès historiogràfic del llibre que comentem rau en el fet que aporta nombrosa informació inèdita procedent de l'Arxiu Històric Comarcal de la Segarra (Cervera), concretament del riquíssim i no gens fàcil fons notarial. S'ha de dir que la medievalística ha prestat una atenció especial a les relacions entre les aljames jueves i la comunitat cristiana, més enllà, naturalment, dels avalots contra els primers, i també a les relacions internes de les aljames. Avui s'afegeix una nova dimensió a l'estudi, ja que —consideracions polítiques a part sobre les vexacions del govern israelià al poble palestí— les relacions que durant molts anys van mantenir els jueus, els cristians i els àrabs medievals han estat considerades un model de convivència i tolerància només trencat per crisis episòdiques. El recent llibre de Llobet i Portella, en fi, comprèn un estudi de cinquanta pàgines “sobre les relacions que tingueren els jueus de Santa Coloma amb persones —jueves o cristianes— que vivien a Cervera o a poblacions del seu entorn” i un nodrit apèndix documental de 140 pàgines, acompanyat de la bibliografia sobre el tema i uns útils índexs (onomàstic de jueus i de cristians medievals, toponímic, d'il·lustracions i d'autors i col·laboradors contemporanis). Felicitem l'autor per aquesta nova aportació a la historiografia.

M. T.

Josep M. LLOBET PORTELLA. “Pere Perull, un dels mestres de l'obra de l'església de Santa Maria de Cervera (1401-1423)”, dins *L'artista-artesà medieval a la Corona d'Aragó*. Lleida, 1999, 513-122.

Aportació documental sobre les intervencions de Pere Perull, mestre d'obres de Montblanc, en les esglésies de Santa Maria de Cervera i Miralcamp en el primer quart del segle xv. La informació és extreta dels fons municipal notarial i de la comunitat de preveres de Cervera.

R. P.

Joan M. QUIJADA BOSCH. “Dos esborranys de memorial sobre la problemàtica econòmica i social de Poblet a inici del segle XV”, *Església, societat i poder a les terres de parla catalana*. Valls, 2005, pp. 437-448.

Comentari i transcripció de dos documents datats entorn del 1421-1423 que l'abat del monestir de Poblet, Juan Martínez, envià al rei Alfons el Magnànim i a la seva esposa sobre l'observança de la regla benedictina, en especial l'aplicació de la prohibició de menjar carn, pràctica habitual a Castella però no a Catalunya, i temes econòmics, com la construcció de les tombes reials, les obres en execució en aquell moment, com eren el fossar, les torres, la muralla i el sobreclaustre, i el seu finançament. Com a solució es presenten les permutes de senyoriu o jurisdiccions.

La font utilitzada es troba a l'Arxiu Arxidiocesà de Tarragona, fons monacals, caixa 1.48.

R. P.

Història moderna

Rafael CERRO NARGÁÑEZ. “Los alcaldes mayores del Corregimiento de Tarragona (1717-1808)”, *Cuadernos de Investigación Histórica* (Madrid) 20 (2003): 299-323.

Interessant article basat en fonts primàries procedents dels arxius de la Corona d'Aragó (Reial Audiència i Cancelleria), Histórico Nacional de Madrid (Consejos) i General de Simancas (Gracia i Justicia) que analitza els corregidors de Tarragona i els alcaldes majors de Montblanc al segle XVIII. Atesa la novetat de la investigació, relacionem per ordre cronològic els homes que comandaren el partit de Montblanc:

- Josep Baget Nogués (1720-1724), natural de Tarragona.
- Llorenç d'Otra Garcia (1725-1732), nat a Benimarfull (País Valencià), advocat.
- Jeroni Esteve Oliver (1732-1745), advocat barceloní, morí en el càrrec el 1745.
- Josep de Castellví Ferran (1745-1751), nat a Tarragona, també advocat.
- Ignasi Castells i de Casanova (1751-1756), advocat nat a Tremp.
- Juan-José Cañaveras (1756-1761), nat a Cuenca.
- Epifani Fortuny (1761-1764), natural de Balaguer.
- Antoni Figuerola (1765), nat a Tarragona.
- Pedro Celestino Saravia (1766-1770), de l'Aragó.
- Andrés de Ciria (1770-1774) també de l'Aragó, no va acabar el trienni per malaltia.
- José Bibiano Puga (1774-1775), de Saragossa.
- Ramon Teixidor (1776-1780).
- Nicolau-Maria Esteve (1780-1783), de València.

- Santiago Nuñez Casqueiro (1783-1790), de Galícia.
- Josep-Ignasi de Castellví Pontarró (1790-1802), tarragoní d'origen montblanquí, i fill d'un altre alcalde major (Josep de Castellví).

Hi ha un exemplar d'aquest número a la biblioteca de la Diputació de Tarragona (carrer Santa Anna, 8).

R. P.

Rafael CERRO NARGÁÑEZ. "Los Alcaldes Mayores del corregimiento de Gerona (1717-1808)", *Pedralbes. Revista d'història moderna* (Barcelona) 22 (2002): 155-178.

Aquest article complementa l'anterior, al davant del corregiment de Girona durant un trienni (1771-1774) trobem un membre de la família noble dels Castellví, concretament Ignasi de Castellví i Pontarró (nat el 1740 a Tarragona), nét d'Ignasi de Castellví i Pons, veguer de Montblanc i nebot de l'austriacista Francesc de Castellví i Obando. Abans de Girona havia estat alcalde major de Vilafranca del Penedès (1767-1770), i després de 1774 ho havia estat a l'Aragó (Cincovillas) per retornar a Montblanc (1790).

R. P.

Josep M. T. GRAU PUJOL. *300 aniversari de la benedicció de l'església de Sant Miquel d'Almòster (1704-2004)*. Almòster, 2004, 54 pp.

Opuscle que recull tres segles d'història de la parròquia d'Almòster, al Baix Camp. Cal destacar que del 1781 al 1792 regí la parròquia el prevere Josep Rubió Nadal (nat al Vilosell el 1739 i mort a Bràfim el 1816), que durant un any exercí el seu magisteri sacerdotal a Vilanova de Prades (1792), on redactà un tractat sobre la brúixola i el magnetisme terrestre, el qual tingué diverses edicions. Un altre rector d'Almòster relacionat amb la Conca fou Antoni Pasqual (1806-1808), mort a Blancafort durant la guerra del Francès. Més endavant el 1829 l'economista és Antoni Corts, que a la vegada era rector de Montbrió de la Marca. L'altar major de l'església era obra de l'escultor vallenc Lluís Bonifaç Masó (1757-60).

G. G.

Valentí GUAL VILÀ. "L'espai agrícola de la Conca de Barberà (segles XVI-XIX)", *Estudis d'Història Agrària* (Barcelona) 11 (1997): 131-150.

Anàlisi de l'extensió de superfície conreada, els conreus dominants, el règim d'explotació, els arrendaments, les parceries, els establiments, les rabasses. L'autor diferencia les zones i subzones de la comarca. Les fonts documentals són cadastres, amillaraments, documentació notarial i la generada per Poblet, un dels grans senyors jurisdiccionals de la zona.

J. G.

Roser PUIG TÀRRECH. “La minoria gitana del Camp de Tarragona a l'Antic Règim”, dins *Història dels altres. Exclusió social i marginació a les comarques tarra-gonines [segles XIII-XX]*. Tarragona, 2003, pp. 101-126.

La recerca dels membres d'ètnia gitana a la Conca presenta dificultats evidents a causa de la migradesa de les fonts documentals. L'autora detecta la presència de gitanos transeünts a Vimbodí al segle XVII, quan són acusats de diversos robatoris. Al segle XVIII a Montblanc s'estableix una comunitat estable de gitanos que es mantindrà fins al segle XX, i al XIX també els trobarem a l'Espluga de Francolí. A causa de la seva endogàmia i els oficis de tractants de bestiar, xolladors i venedors ambulants, viatgen molt i es relacionen amb altres comunitats gitanes. Ja en la centúria del mil·lenni vuit-cents, concretament el 1855, es localitzen gitanos montblanquins a la Fira de Sant Macià de Santa Coloma de Farners (Girona), on compren bestiar major.

M. G.

Albert ROSSICH. “El rector de Vallfogona i Girona”, *Revista de Girona* (Girona) 115 (1986): 63-66.

Notícia de la participació de Francesc Vicenç Garcia en el certamen literari que el 1610 convocà a Girona el canonge Jaume d'Agullana amb motiu de la beatificació de sant Ignasi de Loiola. També comenta les relacions del poeta amb Pere de Montcada, bisbe de Girona.

R. P.

Història contemporània

Pere ANGUERA. *Antoni Fabra Ribas*. Col·lecció Cooperativistes Catalans, 2. Valls, 2005, 80 pp.

Biografia d'Antoni Fabra Ribas (Reus, 1879–Cambrils, 1958), promotor del cooperativisme a Espanya i a Hispanoamèrica. La seva vinculació amb la nostra comarca es deu a l'origen familiar, el seu pare era un militar nascut a Barberà de la Conca, d'on també procedia la seva mare. Impulsà el socialisme a la península Ibèrica, ocupà diversos càrrecs internacionals en el món del treball i el sindicalisme (p. ex. OIT), viatjà i residí en diversos països europeus, com França, Anglaterra, Alemanya, dels quals en coneix perfectament les llengües. A París treballà per al diari *L'Humanité*, a Barcelona fou secretari de la Federació Socialista Catalana del PSOE, des d'on dirigí el setmanari *La Internacional* (1908-1909), i alhora va ser fundador de diverses societats i publicacions. Amb el govern de Largo Caballero és nomenat director general de treball (1931-32) i interinament exercí el càrrec de ministre de treball (1932). Després de la Guerra Civil s'exilia a Colòmbia i Veneçuela, d'on tornà el 1949. En l'apèndix del llibre es reproduïx el seu treball *Hechos e ideas* (Madrid, 1935).

J. G.

Antoni GAVALDÀ. *Josep M. Rendé i Ventosa*. Col·lecció Cooperativistes Catalans, 1. Valls, 2005, 80 pp.

L'autor ressegueix la biografia Rendé, nascut a l'Espluga de Francolí, l'any 1876, en una família agrícola, de propietaris rurals i gens indiferents a la política local. Com a home de poble i amb un sentit nacional, impulsà el moviment cooperativista agrari a l'Espluga, a la Conca i a Catalunya, amb l'intent de millorar el nivell de vida de la pagesia. El seu pensament prengué forma en la fundació i assessorament de caixes rurals, sindicats agrícoles i cellers. El seu vast coneixement del caràcter dels pagesos i la incansable tasca de llegir autors europeus el convertiren en un referent en aquest sector. Escriví alguns llibres i un considerable volum d'articles —que properament seran publicats en una compilació—, i pronuncià conferències arreu del Principat. Llegint la biografia de Rendé, hom es pregunta d'on treia el temps. Va promoure les federacions agrícoles de diversos sindicats, amb l'objectiu de conferir-los autoritat en l'elaboració i comercialització dels productes. En les pàgines que l'autor dedica a l'època de joventut del biografat hi trobem el compromís local per “agrupar la joventut espluguina”, que aconseguí a través de diferents iniciatives. La seva obra magna fou la fundació de la Cooperativa Agrícola, seguida de la Caixa Rural, de la qual enguany es compleix el centenari, i el Sindicat Agrícola. Seguint aquestes tesis, impulsà la creació de la Federació Agrícola de la Conca. Nomenat director del Servei d'Acció Social Agrària de la Mancomunitat de Catalunya, desenvolupà una gran tasca per crear o consolidar sindicats. Sense deixar de publicar articles periodístics, el 1924 presentà el seu Pla d'Organització Social Agrària de Catalunya. Aquesta carrera professional, però, es veié truncada amb l'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera. Rendé morí el 1925 a Cabra del Camp. Gavaldá dedica el seu darrer capítol a la repercussió del seu dissortat traspass.

J. V.

Andreu DE BOFARULL I DE BROCÀ. *Guia turística de Poblet (1848)*. Estudi introductori i edició crítica a cura de Gener Gonzalvo i Bou. Valls, 2005, 63 pp.

Andreu de Bofarull i Brocà (Reus, 1810-1882) és l'autor de la primera guia històrica i artística del monestir de Poblet, després de la supressió de la comunitat pobletana i l'abandó del cenobi, el 1835. Efectivament, aquesta petita joia de la bibliografia de Poblet del segle XIX es va escriure quan només havien passat tretze anys des d'aquella negra data en què el patrimoni pobletà, immens i intacte a través dels segles, patí un sistemàtic i molt lamentable saqueig.

L'autor —que dedica l'obra a un monjo exclaustrat, condeixeble i amic seu, Fra Ignasi Carbó— pertanyia a la nissaga dels Bofarull, molts d'ells bons erudits i integrats en la incipient nova historiografia romàntica catalana: esmentem, per exemple, al seu oncle Pròsper de Bofarull, insigne i valent director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó en aquells temps convulsos.

Efectivament, l'obra de Bofarull, no per breu, prou erudita (malgrat els errors que comet, oportunament corregits pel curador de l'obra en les seves notes crítiques), s'inscriu en aquesta revifalla de la historiografia catalana de la dinovena centúria, plenament romàntica: exaltació del gloriós passat medieval català, la nostàlgia de reis i nobles guerrers que portaren a terme grans gestes i l'admiració pels grans monuments del nostre passat, fent grans lamentacions per l'estat d'abandó i destrucció que patien. De fet, l'obra emblemàtica d'aquest corrent són els dos volums que Pau Piferrer dedica a Catalunya, amb belles litografies de F. X. Parcerisa, de l'obra *Recuerdos y Bellezas de España* (1839-1843). Són escriptors que escriuen encara en castellà, però l'esperit és ja, òbviament, anunciador de l'esclat de la Renaixença catalana.

Dins aquest context, doncs, Poblet reunia, per a Andreu de Bofarull, tots els ingredients abans esmentats. L'autor fa una descripció exaltada, nostàlgica i fins i tot plena de laments, de les joies arquitectòniques i artístiques del gran monestir, símbol pregon de la desapareguda Corona d'Aragó. Encara va més enllà quan, dins un gust necrofilic molt notable (un altre factor molt estimat pels historiadors romàntics), ens detalla —en un nombre que s'acosta al centenar— tots els reis, reines, eclesiàstics, nobles, cavallers i guerrers que tenien la seva sepultura al monestir de Poblet. Bofarull, en aquest sentit, té com a font principal l'emblemàtica història de Poblet de Fr. Jaume Finestres, del segle XVII, però hi afegeix aquests components de laments, i en aquest cas concret, per la profanació d'aquestes tombes, amb el sumptuós panteó reial al capdavant.

Aquesta obra, de fet, fou l'única que els amants de la lectura tenien sobre Poblet al llarg del segle XIX, motiu pel qual tingué un gran èxit i se n'arribaren a fer fins a cinc edicions (la darrera, ja pòstuma), totes editades a Reus, una ciutat que sempre s'ha sentit molt atreta pel gegant cistercenc de la Conca de Barberà.

El curador de l'obra s'ha centrat a fer un estudi introductor i per emmarcar l'obra i el seu autor, i ja acompanyat el text de 68 notes crítiques per esmenar errors o bé actualitzar algunes de les dades de la descripció històrica i artística del monument.

Finalment, només cal dir que el volum inclou dues litografies (una vista general de Poblet i una altra de la sala capitular), obra d'un dels primers mestres del cèlebre pintor reusenc Marià Fortuny. Així doncs, amb aquesta reedició s'ha volgut recuperar una obra emblemàtica —avui dia intrombable— de la bibliografia de Poblet, no només útil per als estudiosos del cenobi o de la historiografia del segle XIX català sinó també per a un públic força ampli, que pot conèixer com era el monestir de Poblet en aquella etapa difícil i pot fer comparacions amb la seva esplendor actual, plenament renascuda.

R. P.

Ricard GARCIA ORALLO. "Els embargaments de finques a Catalunya. Un aspecte de la crisi agrària de Catalunya", *Estudis d'Història Agrària* (Barcelona) 15 (2002): 189-210.

Tast de la magnífica investigació que porta a terme aquest professor de la Universitat de Girona, membre del Centre de Recerca d'Història Rural, sobre les conseqüències de la fil·loxera al camp català, en especial, sobre la propietat. Una de les seves fonts d'informació són les subhastes de finques publicades al *Butlletí Oficial de la Província*, a més dels expedients de constrenyiment conservats en fons de les delegacions d'Hisenda o fons municipals, oberts per impagament d'impostos. La demarcació de Tarragona ocupa les pàgines 199-202. A la Conca de Barberà entre el 1881 i el 1901 comptabilitza 2.077 finques rústiques afectades i 798 d'urbanes. Entre els municipis amb més de dues-centes finques subhastades hi ha Sarral (764), Montblanc (690) i l'Espluga de Francolí (340).

J. G.

Gener GONZALVO BOU. *Eduard Toda i Güell (1855-1941). Imatges d'una vida al servei de Poblet*. L'Espluga de Francolí, 2005, 44 pp.

Aquesta breu monografia, d'edició limitada i publicada per commemorar el 150 anys del naixement d'Eduard Toda i Güell, a Reus, dóna una perspectiva dels principals aspectes vitals del diplomàtic, mecenes, escriptor i restaurador d'Escornalbou i Poblet, Eduard Toda i Güell. Una part important i primordial d'aquesta obra és la part gràfica, ja que l'autor recull imatges i fotografies, fins avui inèdites, de l'il·lustre reusenc. Així, els capítols del llibre recorren les múltiples activitats de Toda: la infantesa a Reus, el seu primer llibre sobre Poblet (1870), el redescobriments de l'Alguer, l'estada a la Xina i Egipte, el retorn a Catalunya i la restauració d'Escornalbou, el Toda bibliògraf i bibliòfil, els amics erudits i escriptors afins, la seva tasca ingent com a restaurador i l'exercici del càrrec de president del Patronat de Poblet (1930-1941). Diríem, doncs, que aquesta panoràmica todiana, en certa manera, obre camins cap a una desitjada i extensa nova biografia de Toda que atengui les nombroses noves dades recollides del reusenc, d'ençà de la bona obra biogràfica del reusenc deguda a l'excel·lent ploma del medievalista selvata Eufemià Fort i Cogul, editada l'any 1975.

R. P.

Eduard TODA I GÜELL: *El Monestir de Poblet (Selecció d'articles, 1883-1936)*. Montblanc, 2005, 150 pp.

Amb aquesta edició el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà ha volgut sumar-se a les iniciatives que van realitzar-se el 2005 en commemoració del 150è aniversari del naixement de l'il·lustre reusenc Eduard Toda i Güell, el principal

artífex del salvament i la restauració del gran monestir de la Conca, durant el primer terç del segle xx. Tant de la selecció de textos com de les notes crítiques corresponents n'ha tingut cura l'historiador d'origen espluguí Gener Gonzalvo i Bou, col·laborador habitual del nostre Centre d'Estudis, dedicat durant ja fa força anys a la recerca d'informació sobre les tasques d'Eduard Toda envers Poblet: la restauració del convent d'Escornalbou i, sobretot, a partir de 1920, moment en què el trobem consagrat en les múltiples facetes en pro del complex cistercenc, tant en la salvaguarda i recuperació del patrimoni històric, artístic, bibliogràfic i documental com en la seva ingent activitat, a Poblet mateix, durant l'època del primer Patronat pobletà (fundat el 1930), que abraçava les obres de restauració dels edificis monàstics, de difusió del gloriós passat del monestir —remarcant el seu paper de gran panteó dels reis de Catalunya-Aragó— i en la seva obra escrita dedicada a Poblet.

Els 21 articles que recull el volum, editat pel Centre d'Estudis de la Conca, comprenen el llarg període cronològic del 1883 al 1936, és a dir, són textos tant de l'època de joventut de Toda com del final d'una dilatada vida. Els articles pobletans de Toda recullen aspectes de la història de Poblet (sobretot centrats en les èpoques moderna i contemporània), el seu grandios patrimoni bibliogràfic i documental, estudis sobre la joia que fou el panteó dels comtes reis de Catalunya, les tasques de restauració que Toda portà a terme en nombrosos edificis del cenobi, les troballes arqueològiques d'aquell moment, sense oblidar les accions de difusió de la història i del patrimoni de Poblet, com, per exemple, la instal·lació del primer Museu de Poblet a les anomenades Cases Noves o les conferències divulgadores dedicades a Poblet pronunciades per grans personalitats culturals de la Catalunya dels anys vint i trenta del segle xx.

Encapçala el volum un estudi introductori de Gener Gonzalvo, que també ha tingut cura d'anotar els textos de Toda, per aclarir conceptes i actualitzar dades. També conté nombroses il·lustracions, que fan del llibre una nova aportació del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà a la recuperació de textos històrics del gran monestir de la Conca, que fins ara estaven dispersos i oblidats, però ara en podem gaudir en una lectura plaent en aquest llibre, que esdevé una nova eina de promoció del monument medieval més pregon de la nostra comarca.

J. G.

Antoni CARRERAS CASANOVAS; Jordi ROCA I ARMENGOL. *Història de l'Espluga de Francolí*. Lleida, 1997-2005.

El febrer de 2005 es donà per finalitzada la publicació de la *Història de l'Espluga de Francolí*, amb l'aparició del volum I, dedicat al medi natural i humà, i del volum VI, dedicat al segle xx. La *Història de l'Espluga* és una obra que va començar l'any 1997 com a borsa d'estudis del Certamen Literari del Casal de l'Espluga i, de forma continuada, ha anat publicant-se fins a arribar a un total de sis volums, amb un conjunt de 3.000 pàgines i prop d'un miler d'il·lustracions. Ha estat editada per Pagès Editors (Lleida) i coordinada per Eusebi Majós i Pont, amb

la col·laboració de l'Ajuntament de l'Espluga, la Diputació de Tarragona, la Generalitat de Catalunya, el Consell Comarcal, la Fundació Lluís Carulla, pràcticament la totalitat d'entitats de l'Espluga i una àmplia subscripció popular. Obra realitzada pels historiadors locals Antoni Carreras Casanovas i Jordi Roca i Armengol, els quals, mitjançant un treball d'investigació, de camp i de síntesi, han vertebrat una aproximació històrica rigorosa i versàtil.

A través de les seves pàgines s'han posat en ordre els fets històrics d'una vila dins el context de la nostra història com a comarca i com a país; uns fets que, amb altres personatges i en altres circumstàncies, no són gaire diferents dels de qualsevol poble de la comarca i que, al cap i a la fi, descriuen les línies bàsiques de la història de la Conca de Barberà.

El volum I, *El medi natural i el medi humà* (2004, 945 pp.), d'Antoni Carreras Casanovas, consta de dues parts. La primera descriu el medi natural on ha viscut l'ésser humà, escenari dels fets que es relaten en el altres volums; la segona part explica com s'ha perpetuat en el territori; el marc geogràfic, la formació geològica, el clima, la xarxa fluvial, la vegetació, la fauna, el medi ambient, la demografia i l'activitat són tractats en profunditat.

El volum II, *Antics pobladors* (2002, 390 pp.), d'Antoni Carreras Casanovas, ens apropa a les arrels més llunyanes del poblament d'aquest indret i ensem de la Conca de Barberà. Des del paleolític inferior fins a la fi de la romanitat es van mostrant tots aquells indicis, restes, troballes i indrets que constaten d'alguna manera els assentaments humans que hi ha hagut en aquest territori durant milers d'anys.

El volum III, *L'edat mitjana* (2000, 520 pp.), d'Antoni Carreras Casanovas, fa palès el poblament de la comarca anterior a la reconquesta: vestigis visigots i poblament musulmà. S'assisteix al naixement de l'Espluga de Francolí com a poble al segle XI, al desenvolupament demogràfic i urbanístic del segle XIII, al naixement del règim municipal enmig de les calamitats del segle XIV i els fets insòlits produïts pel sotrac de la Guerra Civil catalana del segle XV, entre altres esdeveniments i costums sorprenents extrets de documents inèdits.

El volum IV, *L'edat moderna* (2002, 358 pp.), de Jordi Roca i Armengol, descriu les formes de vida dels segles XVI al XVIII, els conreus predominants, l'augment demogràfic, la indústria, el bandolerisme i les repercussions de la guerra dels Segadors, durant la qual la vila va ser destruïda. Es fa especialment esment de la impressionant estructura del castell i de la comanda hospitalera de Sant Joan de Jerusalem.

El volum V, *Segle XIX* (2000, 321 pp.), de Jordi Roca i Armengol, descriu com l'antic règim, representat pel domini sobre la vila de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, deixa pas a noves estructures polítiques enmig d'enfrontaments bèl·lics com la guerra del Francès i les tres guerres carlines. La crisi econòmica de finals del segle XIX, amb la plaga de la fil·loxera com a protagonista, provocarà situacions colpidores, com la mort d'un cobrador de contribucions.

El volum VI, *El segle XX* (2005, 447 pp.), de Jordi Roca i Armengol, narra la història més recent de la vila i la de més transformació, analitzada a través de les estructures econòmiques, socials, el poblament i la dinàmica política, amb la tragè-

dia de la Guerra Civil, el règim dictatorial posterior i el ressorgiment democràtic i econòmic.

En definitiva, una història gairebé enciclopèdica que permet utilitzar-se com a obra de consulta, una eina de divulgació i un punt de referència del nostre passat, de la qual es prepara una síntesi de butxaca i un accés mitjançant la corresponent pàgina web.

J. V.

Neus JÀVEGA BERNAD. "La fúria del riu Francolí: l'aiguat de Sant Lluç (18 d'octubre de 1930)", dins *Actes de les Primeres Jornades sobre el Bosc de Poblet. Del règim senyorial a la gestió pública*. Poblet, 2004, 321-346.

Estudi que analitza els efectes de les inundacions del riu Francolí a la tardor del 1930 sobre el Camp de Tarragona i la Conca de Barberà. Segueix documentació d'arxius (Històric de la Diputació i Central del Port de Tarragona), a més d'extreure informació de la premsa tarragonina de l'època; detalla tant els efectes materials com les víctimes humanes; hi ha diversos quadres estadístics amb dades meteorològiques, valoració de danys i relació de morts, a més d'una gran quantitat de fotografies de la catàstrofe.

J. G.

Roser PUIG TÀRRECH. "El despoblament de Rojals (segles XIX-XX)", dins *Actes de les Primeres Jornades sobre el Bosc de Poblet*. Poblet, 2004, 347-390.

Treball de geografia històrica basat en documentació municipal i parroquial d'aquest llogaret de les Muntanyes de Prades, que el 1940 s'agregà al terme de Montblanc, data en què inicià un davallament demogràfic del qual sols es recuperà posteriorment amb les segones residències. Es comenten els censos de població dels segles XVIII-XX; la població dispersa en masos, l'agricultura, la ramaderia i l'explotació forestal, i l'evolució del bestiar major i menor es realitza partint de les estadístiques dels anys 1850, 1862, 1876 i 1943. Una de les sortides a la manca de recursos econòmics i a l'excés d'habitants fou l'emigració. Partint de les anotacions marginals dels llibres de baptismes de la parròquia de Sant Salvador de Rojals dels anys 1874-1944 identifica el casament a fora del terme de 231 rojalencs, xifra que suposa un 67% dels nascuts en aquell període, tres quartes parts ho faran a la mateixa demarcació, però prop d'un 20% marxa a les comarques de Barcelona. En un apèndix apareixen els noms dels emigrants any per any, també es relacionen els propietaris de finques del 1850, els emigrants a Montblanc el 1910, a Reus el 1930, els residents el 1939 i, finalment, hi ha l'estadística dels diferents registres sacramentals dels segles XIX-XX.

M. G.

Eugeni PEREA; Manel GÜELL. "Esglésies, parròquies i ermites de les comarques tarragonines a través de l'Arxiu General de la Diputació", *Església, societat i poder a les terres de parla catalana*. Valls, 2005, pp. 837-860.

Exposició de les sèries documentals que custodia la Diputació de Tarragona sobre edificacions religioses (ss. XIX-XX). En especial es descriuen el contingut dels aranzels parroquials (1851-1856), el de les regions devastades (reparació del 1939 dels desperfectes causats per la Guerra Civil), l'atorgament de subvencions a les ermites (1952-1966). Un text molt útil per als investigadors d'història de l'art o de l'església.

R. P.

Literatura

Antoni M. MARSAL I BONET (cur.), *I en el fons dels nostres pits faran niu les cadernerres. L'obra poètica del Dr. Adolf Andreu i Padreny*. Sarral, 2004, 388 pp.

La trajectòria vital del Dr. Adolf Andreu i Padreny (1904-1994) reposa sobre dos pilars molt sòlids, la medicina i la poesia. El llibre que ressenyem s'ocupa del segon vessant, no pas secundari, si llegim amb deteniment els milers de versos que ens ha llegat el poeta considerat més prolífic i important en la història de Sarral.

La poesia andreuana flueix lliure i espontània, com la naturalesa i l'amor, com la vida al seu poble i al camp, justament els temes més habituals de tota la seva producció; l'art de la versificació esdevé divertiment, creació poètica amarada gairebé sempre d'un humor fi, d'una ironia suau, exquisida; i el missatge poètic, un i sincer, ens arriba sovint a través dels tòpics literaris, de recurrents isotopies textuais que menen a una lectura plaent, sempre agraïda. Aquest volum, de gairebé 400 pàgines, editat l'octubre de 1994 per la revista de Sarral *El Baluard*, pretén oferir la major part dels poemes i poemaris que el Dr. Andreu va escriure al llarg de la seva vida, classificats en els següents capítols: natura viva (la naturalesa i els elements, el pas del temps, el mas del Tous i el medi rural, arbres i plantes, animals i animalons, gastronomia), Sarral, l'amor i l'amistat, històries versificades i la feina de metge. La biografia d'aquest humanista nonagenari, les característiques fonamentals de la seva obra poètica (cronologia i classificació, tòpics literaris, versificació i estrofes, figures literàries.) i un índex temàtic amb més de 700 entrades fan d'aquest llibre una obra cabdal dins del panorama literari sarralenc i, per extensió, de la resta de la Conca de Barberà.

R. P.

ABREVIATURES EMPRADES:

J. G.: Josep M. Grau
G. G.: Gener Gonzalvo
M. G.: Manel Güell

R. P.: Roser Puig
M. T.: Max Turull
J.V.: Josep M. Vallès